

Disertační práce si klade za cíl popsat a analyzovat působení mentalit vybraných sociálních skupin jako jednoho z kulturně sociálních procesů transformace české společnosti po roce 1989. Mentality jsou popisovány prostřednictvím jejich odrazů v postojích a politických či ekonomických aktivitách jednotlivých sociálních skupin (definovaných podle socioprofesionálního statusu, subjektivního sociálního zařazení a věku), a to v národním i mezinárodním kontextu.

V sociologii mělo zkoumání lidských kolektivit svůj vývoj, práce proto nejprve podává přehled vybraných sociologických teorií z této oblasti. Rozbor teoretických přístupů k dané problematice vedl k návrhu operacionalizace pojmu mentalita, a to konkrétně v sociologickém kontextu mentalit skupinových. Mentality lze považovat za taková schémata vnímání, myšlení a jednání, která jsou typická pro určitou skupinu lidí a relativně stabilní v čase. Byly stanoveny tři strukturní dimenze, ve kterých je vhodné projevy mentalit zkoumat – jedná se o skupinovou identitu, legitimitu organizace skupiny a dosahování skupinových cílů.

Kvalitativní sonda, realizovaná v letech 2003-2004 formou hloubkových rozhovorů s reprezentanty různých sociálních skupin, ukázala, že zdroje utváření mentality leží jednak v reinterpetaci životních zkušeností skupiny, jednak ve vnímání a interpretaci životních zkušeností druhých skupin a ve snaze o legitimizaci vlastní mentality jako identické součásti společnosti. Různé sociální skupiny se na procesu legitimizace probíhajících změn ve společnosti aktivně podílejí, přičemž je vnímají nikoli jen v kontextu mentality vlastní sociální skupiny, ale ve svých úvahách rekonstruují vyšší celek společnosti a pozici „své“ skupiny v jeho rámci.